

KALUNDBORG ARKÆOLOGI FORENING

35. årgang nr. 3, september 2022

BOESLUNDE

Jens Nielsen

Med ganske kort varsel rykkede et hastigt sammensat gravehold bestående af Helle Gjøl, Bent Mortensen, Gunnar Jørgensen og Jens Nielsen ud til en lille endags opgave i Boeslunde i januar måned 2022.

Museum Vestsjælland - Arkæologi

24. januar · 🌐

...

Med stor hjælp fra de lokale og erfarne detektorførere, og et udvalg af Kalundborg Arkæologiforenings garvede medlemmer, foretog museet i sidste uge en mindre forundersøgelse på en kendt lokalitet i Boeslunde, som opfølgning på en lang række nye detektorfund. Undersøgelsen viste spor efter en bebyggelse og et større aktivitetsområde sydligt på marken. Det er en fortsættelse af den omfattende bebyggelse fra yngre jernalder til tidlig middelalder, der er påvist på marken længere mod nord. Undersøgelsen viste også, at de mange års landbrugsaktivitet på marken har sat sine spor.

Fra Museum Vestsjællands Facebook d. 24. januar 2022.

Boeslunde. Helle Gjør og Gunnar Jørgensen er i gang med at udgrave en grube.

Foto: Bent Mortensen.

Boeslunde. Flemming Fabriciusen-Nielsen og Jens Nielsen undersøger en anden grube.

Foto: Museum Vestsjælland.

FOREDRAG

Jens Nielsen

God kaffe og god snak var en god afslutning på Michael Vennersdorfs gode og veloplagte foredrag.

Foto: Jens Nielsen.

Onsdag d. 11. maj holdt Michael Vennersdorf et fortræffeligt foredrag om nogle af de nyeste resultater fra arkæologien i Museum Vestsjællands arbejdsområde. Michael fortalte blandt meget andet om nogle af de foreløbige resultater fra vikingetidsgravpladsen ved Svinninge og lidt fra Kalundborg Ny Vesthavn. Desuden gav Michael flere eksempler på nye og interessante iagttagelser fra luftfotos, terrænanalyser og historiske kort, som peger fremad mod nye spændende lokaliteter. Michael har givet tilsagn om at vende tilbage, når der er ny resultater fra Baltic Pipe og andre af museets mange spændende udgravninger.

Under kaffen efter foredraget gav Michael sig god tid til en lang og konstruktiv snak om dette og hint inden for arkæologien.

MULLERUP MOSE

Jens Nielsen

8 medlemmer af arkæologiforeningen på besøg i Mullerup Mose sammen med 3 gæster. Efter moseturen var der dejlig grillmad hos Jørgen Vognsen.

Foto: Jens Nielsen.

Kalundborg Arkæologiforening aflagde besøg i Mullerup Mose lørdag d. 21. maj 2022. Det var på dette sted, at lærer Mathias Jens Mathiassen fra Mullerup Skole d. 30. maj år 1900 påviste en stenalderkultur, der var mere end et par tusind år ældre end de tidligere kendte. Mullerup Mose hed tidligere Maglemose, og den nyfundne stenalderkultur kom som følge deraf til at hedde Maglemosekultur.

Der er udgravet to bopladser i Mullerup Mose, hvor Kalundborg Museum i sin tid bekostede udgravningen af den nordligste af pladserne. Ved besøget fremviste Jens Nielsen ben- og flintsager fra denne udgravning. Det er oldsager, der til daglig indgår i stenalderudstillingen på Kalundborg Museum.

Der er placeret en mindesten på hver af de to udgravede bopladser.

KLOSTERPARKEN

Jens Nielsen

Onsdag d. 1. juni afholdt Kalundborg Arkæologiforening et arrangement i Kalundborg. Jens Niensens introducerede arrangementet i Kalundborg Museums foredragssal, ved bymodellen i museets have, en gåtur langs højbyens nordlige ringmur og et kort ophold ved markeringen af klosterkirken på Klostersortet. Der fra besøgte vi Museum Vestsjællands udgravning i Klosterparken. Her fortalte middelalderarkæolog Alexander Banck fra Museum Vestsjælland om sin igangværende udgravning af en voldgrav og fundamentgrøfter til murværk, der muligvis kan have befæstet Fransiskanerklosteret, som lå tæt ved den vigtige hovedindfaldsvej, Lænkeporten, til den befæstede højby. Ved at belejre klosteret ville en fjende kunne kontrollere byen og sulte beboerne ud. Befæstning af klosteret kan tænkes at være udført af Valdemar Atterdag, der på grund af beliggenheden havde fået Pavens tilladelse til at flytte klosteret – en tilladelse der imidlertid ikke blev udnyttet. Nu må vi se, om resultaterne af Alexander Bancks undersøgelser kan bekræfte teorien.

Detektorfundet 1300-tals hjulspore fra Klosterparken.

Foto: Jens Nielsen.

Margit Jørgensen, Karen Vestergaard og Henrik Jensen assisterede udgravningen med detektorafsøgning af jordbunker og anlæg. Det medførte blandt andet fund af en hjulspore fra 1300-tallet, en hulpenning fra 1300-tallet, en hvid fra 1400-tallet samt adskillige andre mønter foruden en hel del mere eller mindre ubestemmelige og udaterbare genstande.

Medlemmer fra Kalundborg Arkæologiforening på besøg i Museum Vestsjællands udgravning i Klosterparken. Alexander Banck til højre i orange jakke fortæller om udgravningen.

Foto: Jens Nielsen.

En stor tak til arkæolog Alexander Banck for at fortælle og forklare om de forskellige parallelt forløbende anlæg langs en tør voldgrav nordvest for Kalundborgs Fransiskanerkloster.

Nogle af de detektorfundne mønter fra Klosterparken.

Foto: Jens Nielsen.

FOREDRAG

Jens Nielsen

Trine Borake fra Museum Vestsjælland holdt et yderst interessant foredrag om udgravningerne ved Herslev nær ved Tissø og Tidselbjerget ved Slagelse, hvor Kalundborg Arkæologiforening har deltaget i begge udgravninger. Udgravningerne ved Herslev er - med deltagelse af arkæologiforeningens soldehold - fortsat i gang, når du modtager dette medlemsblad.

Foto: Jens Nielsen.

Middelalderarkæolog Trine Borake holdt et glimrende foredrag i Kalundborg Arkæologiforening onsdag d. 8. juni. Det omhandlede udgravningerne ved Herslev og ved Tidselbjerg, hvor Kalundborg Arkæologiforening har assisteret begge steder med henholdsvis vandsoldning og gravning.

Det er glædeligt, at Trine Borake allerede nu har udgivet en artikel om Tidselbjerget i Gefjon nr. 6. 2021 samt fremlægger spændende resultater i foredragsform.

ØRESØ MØLLE

Jens Nielsen

Nina Nyberg, Helle Gjør og Bent Mortensen er med jævne mellemrum ved Øresø Mølle for at fiske maglemosefund op af åen. Torsdag d. 21. juli deltog desuden arkæologerne Niels Hartmann og Michael Vennersdorf fra Museum Vestsjælland samt dit medlemsblads hårdt prøvede udsendte.

Niels Hartmann har knoklet med at fiske en kæmpe stor knogle op fra åen. Her set med kamera 1. Oppe på det tørre ses kamera 2 i arbejde. Foruden Niels Hartmann er Nina Nyberg og Bent Mortensen i vandet. Foto: Michael Vennersdorf.

Der blev i øvrigt fundet en hel del bearbejdet flint. Blandt andet 2 økser og et bor, og der kan ganske sikkert identificeres andre spændende genstande, når materialet senere bliver vasket og grundigt gennemgået.

Niels Hartmann på knokkelarbejde. Her set med kamera 2.
Foto: Jens Nielsen.

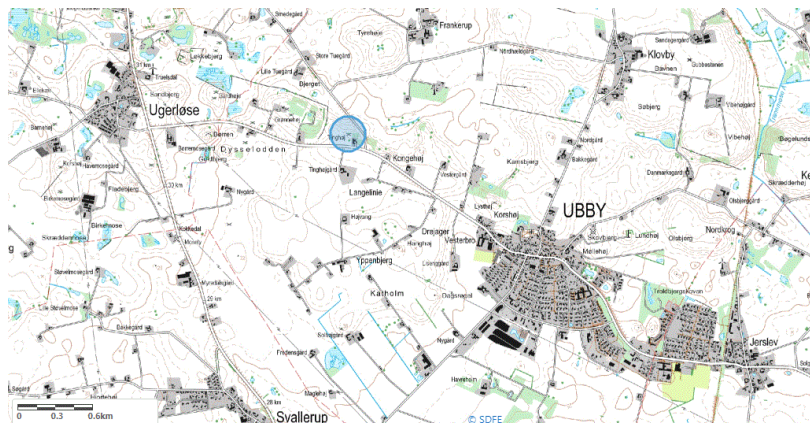
Nina Nyberg med en meget flot, slank og elegant økse.
Foto: Michael Vennersdorf.

TINGHØJ

Fortællinger om fortidsmindepleje.
Åbent hus søndag d. 25. september 2022 kl. 15:00
Dyssevej nr. 16

Fortidsmindeplejegruppen under Kalundborg Arkæologiforening har blandt andre fine fortidsminder fået den store og tidligere stærkt tilgroede bronzealderhøj, Tinghøj, nordvest for Ubbby frem i lyset. Nu bliver der mulighed for ved selvsyn at se, hvorledes et velplejet fortidsminde tager sig ud, og i tilgift får du en fortælling om, hvad den slags fortidsminder kan indeholde. **Ingen tilmelding – du kommer bare.**

Søndag d. 25. september 2022 har Lisbeth Pedersen arrangeret åbent hus for Hvidebæk Lokalarkiv og Kalundborg Arkæologiforening. Lisbeth fortæller om Tinghøj, som plejegruppen har afsløret som et markant oldtidsminde på Dysselodden ved Ubbby. Det er et særarrangement for medlemmer af Lokalarkivet i Hvidebæk og Kalundborg Arkæologiforening. Medbring kaffe og kage som vi indtager ved højfoden. Der er markeret parkering i hestefolden, der ligger ud til Dyssevejen. Husk solidt fodtøj og evt. regntøj og paraply hvis det regner.

Tinghøj (blå cirkel) finder du på adressen Dyssevej nr. 16 ca. midt imellem Ugerløse og Ubbby.

OLDSAGSAFTEN

v. Kurt Petersen og Anders Fischer
Kalundborg Museums foredragssal
Tirsdag d. 11. oktober 2022 kl. 19:00

Tilmelding til formand Helle Gjøøl morgjol@gmail.com
senest tirsdag d. 4. oktober 2022.

Mon ikke mange af os har haft en drøm om at finde en smuk flintøkse. Sådan var det i hvert tilfælde for Kurt Petersen. Og drømmen blev til og med opfyldt – godt og vel. En og samme dag fandt han to gyldent patinerede økser af ca. 30 centimeters længde. De lå mindre end en meter fra hinanden, pløjet op i en lavning ved Årby. Året efter fandt han endnu en økse på samme sted. Værdidepot eller ofring?

I kanten af samme mosehul har Kurt fundet andre, mindst lige så spændende flintøkser. Hvis vi få adgang, vil Kurt til vinter føre an ved en markrekognoscering for arkæologiforeningens medlemmer på stedet.

11. oktober fortæller Kurt om nogle af sine største fundeventyr. Der bliver lejlighed til at beundre og drøfte en række af hans smukkeste og mest forunderlige oldsager fra marker omkring Kalundborg.

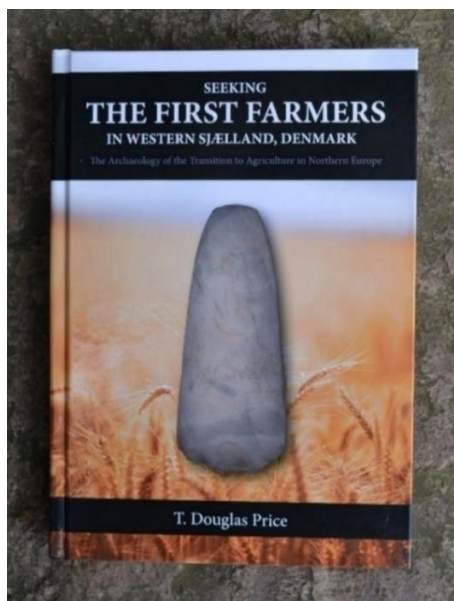
I mange år arbejdede Kurt Petersen på Kalundborg Museum. Hans smukke og instruktive oldsagstegninger ses i mange bøger og artikler. Kurt var også dén, som først bragte på banen, at vi burde have en arkæologiforening i tilknytning til museet.

Anders Fischer

BOGOMTALE

Jens Nielsen

Bogen er udgivet på forlaget Oxbow Books. www.oxbowbooks.com.

Foto: Jens Nielsen.

Kalundborg Arkæologiforenings gamle medlemmer har ganske givet mødt den amerikanske arkæologiprofessor T. Douglas Price fra University of Wisconsin-Madison, som over en længere årrække med Kalundborg Museum som base arbejdede i Vestsjælland med nogle af sine amerikanske studerende samt danske kollegaer. Formålet var at undersøge den periode for godt 6.000 år siden, da befolkningen skiftede erhverv fra at være fiskere/jægere/samlere til at blive bønder.

Douglas Price har et enormt forfatterskab bag sig i form af bøger og artikler. Den indtil videre sidst udkomne bog omhandler de undersøgelser, Douglas Price over en årrække har forestået her i Vestsjælland og de interessante resultater, der er kommet ud af de

naturvidenskabelige efterbearbejdnings af fundene. Nu har Douglas Price så udgivet en fornemt udstyret bog på 272 sider om disse undersøgelser. Bogen er på engelsk og har titlen "SEEKING THE FIRST FARMERS IN WESTERN SJÆLLAND, DENMARK", og den sammenfatter resultaterne fra de mange års undersøgelser her i Vestsjælland. Flere steder i bogen nævner Douglas den indsats, som medlemmer af Kalundborg Arkæologiforening bidrog med i forbindelse med Saltbæk Vig-projektets omfattende markrekognosceringer. Et enkelt fotografi med Erik Jacobsen, Margit Jørgensen, Egon "Columbus" Iversen og Aage Pedersen fra rekognosceringerne i 1990 har også fået listet sig ind i bogen.

Udover deltagelsen i markrekognosceringerne i Saltbæk Vig-projektets indledende fase har medlemmer af Kalundborg Arkæologiforening haft mulighed for at besøge udgravningerne ved Smakkerup Huse, Dragsholm, skaldyngen ved Vejle Kro og Havnemarkpladsen på Asnæs.

I bogen er der interessante resultater fra de forskellige lokaliteter, og det gælder ikke mindst for Havnemarkpladsen, hvor en hel række af forskellige naturvidenskabelige analyser har været i anvendelse.

Havnemarkpladsen, der er fra ertebøllekulturen, er i særdeleshed en interessant lokalitet med gode bevaringsforhold for knogler, og der er velbevarede fiskeben i kolossale mængder. En række C14-dateringer viser, at pladsen var i brug lige omkring den tid, da overgangen fra fisker/jæger/samler til bondeerhvervet fandt sted. Pladsen er beklageligvis under hastig nedbrydning på grund af kysterosion, hvilket betyder tab af yderligere informationer, der kunne have bidraget til at belyse erhvervsskiftet fra fisker/jæger/samler til bonde.

Kalundborg Arkæologiforening besøger Havnemarkpladsen mindst et par gange om året for at følge den fremadskridende erosion og for at bjærge eventuelle oldsager, der er faldet ud af kystskrænten og ned på strandbredden. Der bliver som regel kun fundet nogle få genstande, da storm og højvande skyller stort set alt det nedfaldne materiale bort.

RÆKKER AF SIMPLE BÅDSTEDER

Jens Nielsen og Jens Kristian Nielsen

Denne lettere redigerede artikel har tidligere været bragt i Fund&Fortid. Arkæologi for alle. Nr. 2 – 2022, der udkom primo august 2022.

Det spektakulære kommer ofte til at overskygge det mere beskedne, og derved får man let et forvansket indtryk af fortiden. Fund og anlæg, der repræsenterer den almindelige befolknings dagligdag, bør en gang imellem have en mere fremtrædende plads, hvis vi gerne vil så tæt som mulig på en sandhed om vores fortid og den tids befolkning. De anlæg, det følgende handler om, har vi i mangel af bedre valgt at kalde bådsteder. Det er benævnelsen, der er anvendt for en række anlæg på Sejerø, som de lokale på den sejerøske dialekt omtaler som *budstederne* (Nielsen 1923).

Elmebjerg på Sejerø

På Sejerøs nordøstvendte kyst ligger der en række parallelle fordybninger med tilhørende volde vinkelret på kystlinjen (fig. 1). De er registreret i Sognebeskrivelsen i 1978 som Sejerø Sogn Sb. 169: *En række på 10 med volde afgrænsede bådhus ud til stranden. Rimeligvis Vikingetid*. Lokaliteten er ikke tinglyst fredet.

At man i 1978 valgte at kalde anlæggene for *bådhus* skal formentlig ses i sammenhæng med, at der i 1972 ved Harre Vig ved Limfjorden blev erkendt resterne af 2 vikingetids bådhus – også kaldet nauster eller nøster. Bådhusene ved Harre Vig er dog meget anderledes, idet de er omkring tre gange så lange som anlæggene på Sejerø, har buede langsider og kun er åbne i den ende, der vender ud mod vandet. Bådstederne på Sejerø er meget kortere, har lige langsider, og de er åbne i begge ender.

Da bådstederne på Sejerø i sin tid blev registreret, var der ingen fund eller andet, der klart indikerede, at anlæggene rent faktisk var fra vikingetid. Flere kompetente personer har da også givet udtryk for, at der

nok snarere kunne være tale om boder eller andet med en datering til middelalder eller renæssance (Jacobsen 2001).

Fig. 1. Bådstederne ved Elmebjerg på Sejerø. Søren Rasmussen trimmer gammel vissen vegetation. Skrænten med træerne er en gammel kystskrænt, der er dannet, da vandstanden i stenalderen var højere end nu. Forhøjningen bag træerne er Elmebjerg. Det ses, at fordybninger og volde forløber gradvis over i det omgivende flade terræn.

Foto: Jens Nielsen.

For at få belyst forholdene besluttede nogle medlemmer af Kalundborg Arkæologiforening at undersøge stedet nærmere, og i 2017 blev der foretaget en grundig systematisk detektorafsøgning af et meget stort areal på og omkring anlæggene. Undersøgelsen blev ledet af Kalundborg Arkæologiforenings daværende formand og desuden kasserer i DAA, alt for tidligt afdøde David Barry (Staal 2020), som vi hermed dedikerer denne artikel til.

Vikingernes tilstedeværelse på Sejerø er veldokumenteret. Ikke mindst i kraft af den store Sejerøskat, der blev fundet i 1852 og består af diverse sølvgenstande med en samlet vægt på næsten 2 kg. Ud fra blandt andet sølvmønter, der indgår i fundet, vurderes skatten at være nedlagt kort efter år 950. Der er også gjort enkelte andre fund fra vikingetiden på Sejerø. Det var dermed ikke helt urimeligt at antage, at bådstederne kunne være fra vikingetid, selv om der er noget mere end en kilometer til nærmeste kendte fundsted for genstande fra den tid. Svend Tveskæg menes at have holdt ting på Sejerø – muligvis på Kongshøj. Det har man udledt af Peter Frederik Suhms *Historie af Danmark*, hvor der omtales et *Seyarting* i 993. Suhms Danmarkshistorie i 14 bind blev udgivet 1782-1828.

I planlægningsfasen i 2016 blev lokaliteten besøgt et par gange, lods ejerens tilladelse blev indhentet, og Slots- og Kulturstyrelsen og Museum Vestsjælland blev kontaktet. Imidlertid havde hverken lods ejerne, styrelsen eller museet kendskab til fund eller oplysninger med tilknytning til lokaliteten. Lodsejerne havde ikke tidligere givet tilladelse til detektorafsøgning, men ifølge nogle lokale havde der nu alligevel været detektorfolk på spil – dog uden at der var kendskab til fund. Vikingeskibsmuseet i Roskilde blev kontaktet vedrørende supplerende informationer om en kølplanke (Sejerø Sogn Sb. 200) fundet en kilometer nordvest for bådstederne. Planken er af Vikingeskibsmuseet vurderet at være fra sen middelalder eller måske lidt yngre.

Efter grundig planlægning drog i alt syv deltagere fire dage med færgen fra Sjælland til Sejerø for at udføre en systematisk detektorafsøgning og ved samme lejlighed foretage en primitiv opmåling af anlæggene. Arbejdet fandt sted i april og begyndelsen af maj måned 2017 før opvækst af ny vegetation på lokaliteten. Formålet var at forsøge at finde frem til en datering af anlæggene samt at opnå en bedre forståelse af, hvad de egentlig repræsenterer.

Anlæggene ligger i en tilgroet gammel småstenet strandvold, hvor arealet tidligere havde været anvendt til kreaturgræsning. Det var dog en hel del år siden, og der var derfor gammel og temmelig høj visnen

vegetation på stedet. Så for at lette detektorarbejde og opmåling blev et stort areal trimmet med en medbragt kraftig havetraktor (fig. 1).

Anlæggene er nogenlunde lette at erkende i terrænet. De træder tydeligt frem på skyggekort, og de kan også ses på flere årgange af luftfotos. Anlæggene har været kendt på Sejerø gennem generationer, men besynderligt nok er de ikke angivet på diverse gammelt og nyt kortmateriale. Der er tilsyneladende heller ikke et egentligt officielt navn overleveret fra anlæggenes anvendelsestid. Anlæggenes funktion er imidlertid ganske godt beskrevet i Sejerø Sogns Historie (Nielsen 1923). Rasmus Nielsen beskriver nemlig, at fordybningerne med volde på begge sider blev anvendt til overvintring af både, hvor de lå lidt i læ og var nemmere at afstive i fordybningerne. Ifølge Rasmus Nielsen var disse bådsteder i anvendelse gennem flere århundreder frem til omkring år 1800. Bådstederne blev kun anvendt til mindre fartøjer, idet de større overvintrede i Saltbæk Vig på Sjælland ca. 6 kilometer nordøst for Kalundborg.

Anlæggene kan beskrives som nærmest simple trugformede fordybninger beliggende vinkelret på kysten, hvor afgravet materiale, der består af ral, er kastet op som volde langs begge langsider. I sydvestenden, der vender bort fra havet, forløber fordybninger og volde jævnt over i det flade omliggende terræn (fig.1). Vi kunne registrere i alt 14 fordybninger med tilhørende volde liggende side om side på række. Det største anlæg, der er 10 meter langt, ligger længst mod nordvest, og de øvrige fordeler sig over en strækning på godt og vel 150 meter, hvor det sydøstligste anlæg, der kun er 4 meter langt, afslutter rækken. Generelt aftager anlæggenes størrelse, både i længde og dybde, gradvis fra nordvest mod sydøst. Bunden af fordybningerne skræner en anelse mere ned mod vandet end det naturlige omgivende terræn. Alle de tilhørende volde har en jævnt afrundet afslutning ud mod kysten omkring et par meter fra den nutidige lave erosionskant. Dermed har anlæggene næppe været udsat for kysterosion – endnu.

Ved en efterfølgende grundig gennemgang af luftfotos kunne der på især årgang 1954 og 2018 ude i vandet ud for bådstederne observeres

noget, der ser ud til at være undersøiske rækker af sten vinkelret på strandbredden. Rækkerne korresponderer med anlæggene på land, og der er antagelig tale om rester af kåse (fig. 2.).

Fig. 2. Formodede kåse ud for bådstederne. En kås består blot af to rækker sten vinkelret ud i vandet, hvor de danner en slags leje for mindre både. I dette tilfælde har man nok gjort stenbunden dybere ved at lægge sten ud til begge sider. Enkeltliggende små nyanlagte kåse til småjoller kan man jævnligt finde i sommerhusområder.

Luftfoto 2018. Grafik: Jens Nielsen.

Datering

Hvornår anlæggene på Sejerø blev etableret, har vi ikke kunnet afgøre med sikkerhed, idet fravær af fund som bekendt ikke nødvendigvis er ensbetydende med manglende anvendelse. Men en væsentlig del af anlæggenes funktionstid afspejler sig med stor sandsynlighed i de fem

eneste detektorfundne mønter, der i tid omfatter perioden 1582-1694. Af daterende værdi er desuden pladen fra en signetfingerring med et bomærke og initialerne O S (fig. 3). Signeter med kombination af bomærke og initialer blev især anvendt i 1500- og 1600-tallet.

I Sejerøs kirkebøger er der flere eksempler på, at personer, der ikke kunne skrive deres navn, i stedet har tegnet deres bomærke. Der er desværre ingen af de 18 bomærker i kirkebøgerne, der er helt identisk med bomærket på signetringen. En efterlysning i Sejerø Beboerblad gav ingen resultater, men en kvalificeret lokalhistoriker og tidligere sejerøboer, Poul Nautrup fra Bjergsted Lokalarkiv, mener, at ringen har tilhørt Ole Sørensen (1685-1741) gård nr. 20 Sneerpgården i Sejerby. Udover mønter og signetring blev der kun detektorfundet nogle få og ukarakteristiske genstande, som ikke kan dateres nærmere.

Fig. 3. Signetring med bomærke og initialerne O S. Bogstaver og bomærke er spejlvendt for at kunne fremstå retvendt, når signeten blev presset ned i f.eks. voks eller lak.

Foto: Jens Nielsen.

Der er således fortsat ingen fund fra lokaliteten, der kan bekræfte en datering af anlæggene til vikingetid og for den sags skyld heller ikke til middelalder. Der kan næppe heller være tale om rester af boder, da voldene langs fordybningerne består af samme slags ral dækket af nogle få centimeter muld, som findes på hele den omliggende strandeng. Der kan med andre ord ikke være tale om rester af tørveopbyggede vægge, og Rasmus Niensens beskrivelse fra 1923 lader dermed til at være korrekt.

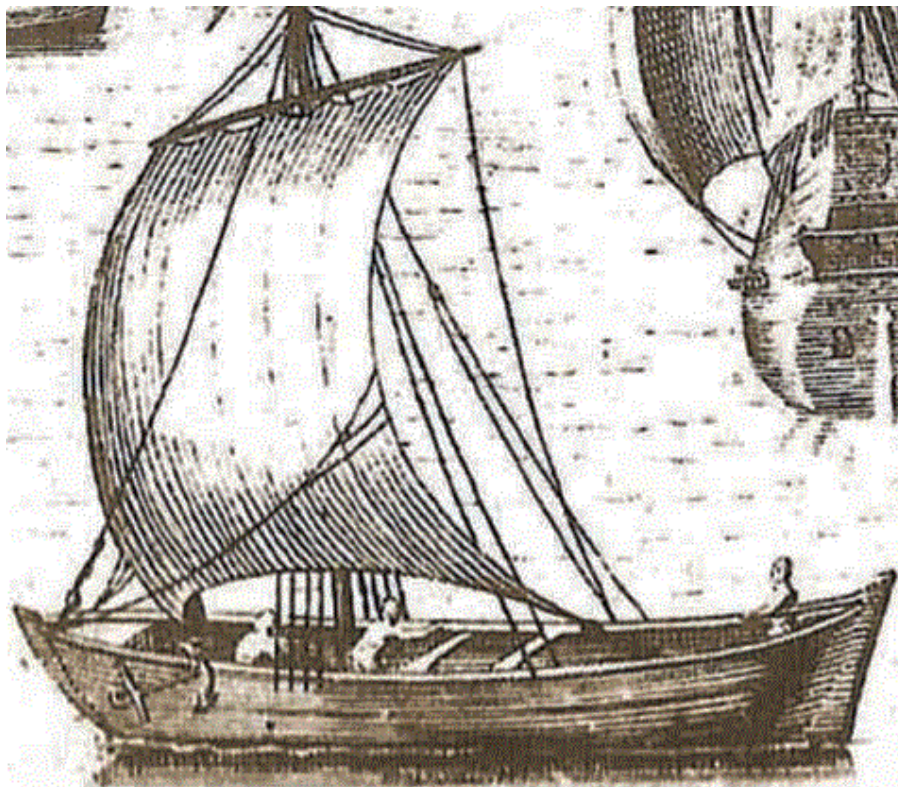

Fig. 4. Skude. Detalje fra Hugo Allards kobberstik af København set fra Christianshavn ca. 1650.

Jan Steen Jacobsen, cand.phil. i europæisk etnologi, har forsket i emnet på Rigsarkivet. I et notat af d. 26. februar 2018 *Fragtsejlad med skude fra Sejerø 1542-1651* har Jan Steen Jacobsen blandt en hel del andet redegjort for, at Sejerøboere har været involveret i en ganske omfattende skudefart. I særdeleshed i den første fjerdedel af 1600-tallet blev der fragtet betragtelige mængder kalk fra Mariager Kloster til Københavns Slot. Denne skudesejlad falder tidsmæssigt fint sammen med de fundne mønter. Generelt har søfart haft en væsentlig økonomisk betydning for Sejerøs befolkning i historisk tid, hvilket blandt andet hænger sammen med befolkningens størrelse i forhold til de i tidligere tid meget begrænsede dyrkbare landbrugsarealer. Omkring år 1600 bestod øens befolkning af 250-300 individer.

Vedrørende anlæggene på Sejerø har Kalundborg Arkæologiforening udarbejdet en beretning på 33 sider, som er afleveret til Museum Vestsjælland og til Slots- og Kulturstyrelsen.

Mastrup på Sejerø

Achton Friis (1928) har også beskrevet anlæggene ved Elmebjerg, men desuden nævner han nogle tilsvarende på den sydvestvendte kyst ved Mastrup. Alderen på disse fordybninger er ukendt, og der er så vidt vides ingen undersøgelser foretaget. Denne artikels forfatterne har for nuværende ikke besøgt lokaliteten, men anlæggene kan faktisk ganske svagt skelnes på skyggekort og på enkelte årgange af luftfotos. Det ser ud til, at en del af området, hvor anlæggene ligger, er forstyrret i forbindelse med opførelsen af en mindre bygning og anden aktivitet, og det er derfor vanskeligt at vurdere, hvor mange bådsteder der har været.

Mærkeligt nok er anlæggene ved Mastrup ikke nævnt af Rasmus Nielsen (1923). Til gengæld nævner Rasmus Nielsen, at der ud for Grønnebjerg i begyndelsen af 1800-tallet blev bygget en simpel stenmole. Det var først i 1938, at Sejerø fik sin første egentlige havn, og det er dér, hvor der stadig er havn i vore dage.

Hvor almindelige, den her beskrevne type beskedne anlæg i form af simple bådsteder har været, er vanskeligt at vurdere. Tilsyneladende er

der ikke meget at hente i litteraturen, og adskillige fagfolk og andre kompetente er blevet adspurgt – men uden resultat. Systematisk søgning på skyggekort og tilgængelige årgange af luftfotos over rigtig mange kilometer kystlinjer over stort set hele landet har indtil nu kun øget vores kendskab til yderligere to mulige lokaliteter af tilsvarende karakter.

Selsø ved Roskilde Fjord

I nærheden af Selsø ved Roskilde Fjord er der på skyggekort og luftfotos observeret en række anlæg, der har mange lighedspunkter med anlæggene ved Elmebjerg på Sejerø. På luftfotos og skyggekort ses de kun ganske svagt (fig. 5), men i terrænet er de tydelige nok. Lokaliteten har været besøgt af Jens Kristian Nielsen i 2020. Der er tale om mindst 9 aflange fordybninger med tilhørende lige volde langs langsiderne.

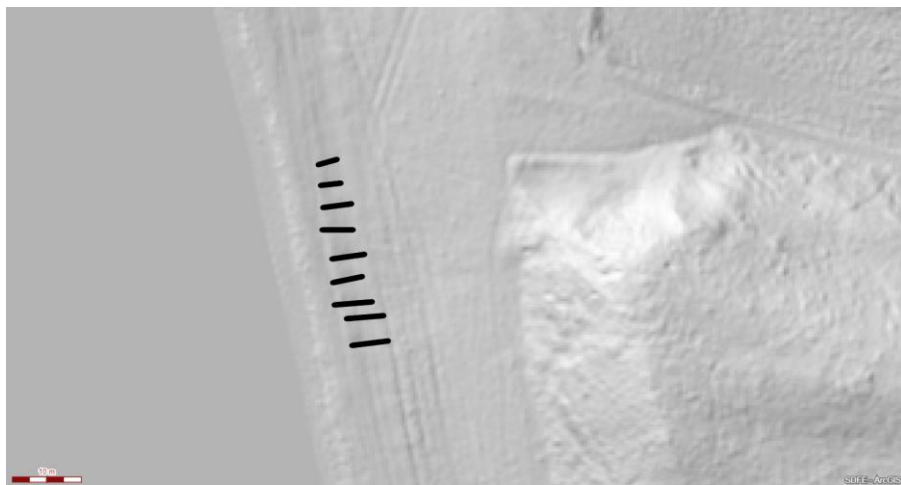

Fig. 5. De formodede bådsteder ved Roskilde Fjord. Anlæggene er tydelige nok i terrænet, men de er knap nok synlige på skyggekort og luftfotos. På skyggekortet er de 9 bådsteder markeret med sort. Skyggekort. Grafik: Jens Kristian Nielsen.

Fordybningerne er 4 meter brede, og længden er 6-10 meter, men på grund af forstyrrende hjulspor i østenden er længden vanskelig at

bestemme. Anlæggene, der ligger side om side over en strækning på 50 meter, er tilsyneladende ikke tidligere registreret, og så vidt vi ved, er der ikke foretaget detektorafsøgning eller anden form for undersøgelse. Der er sendt oplysninger om anlæggene til Roskilde Museum, som ikke ligger inde med materiale vedrørende lokaliteten.

Det bemærkes, at der på de høje og lave målebordsblade er anført teksten *Landingsplads* ca. 100 meter nord for de formodede bådsteder. Ca. 200 meter nord for de samme bådsteder er der i Sognebeskrivelsen registreret Selsø Sogn Sb. 130. Registreringen er fra 2001: *Landingsplads historisk tid (datering 1067-2009)*, men i øvrigt mangler lokaliteten data. Det er dermed tænkeligt, at rækken af simple bådsteder kan have være en slags forgænger for den landingsplads, der er angivet længere mod nord på målebordsbladene; medmindre der er tale om en afsætningsfejl på kortet på et par hundrede meter for lokaliteten Selsø Sogn Sb. 130.

Bjergkammer på Fyn

Ved Bjergkammer i nærheden af Faldsled på Fyn er der på skyggekort og luftfotos observeret en række anlæg (fig. 6), der til forveksling ligner de tidligere nævnte. Lokaliteten er i 1982 registreret i sognebeskrivelsen som Svanninge Sogn Sb. 117: *Der iagttoges 5 parallelt anlagte 6 m brede lavninger, 10 m lange, adskilt af jordvolde 2-4 m brede og afsluttet for enden af en jordvold, således at lavningerne har en åbning ud mod vådområdet. Kan være nauster eller boder.* Ved ad hoc tilsyn i 2014 noterer Øhavsmuseet. *Ad hoc inspektion af lokaliteten foretaget af tre arkæologer fra Øhavsmuseet, Arkæologi Sydfyn. Efter bedste overbevisning er tolkningen af anlægget tvivlsom. Ved prøveboring med karteringsbor viste det sig at både bund mellem de lave volde og voldene hovedsagelig bestod af fint, let humøst sand. En tolkning som rester af højryggede agre er også en mulighed, men dog synes det mest sandsynligt at der er tale om fygesand som har lagt sig i læ af et hegn, for derefter at være blevet overgroet med græs.*

Forfatterne til denne artikel besøgte lokaliteten i sommeren 2021. Vi er meget overbeviste om, at der som noteret i Sognebeskrivelsen i 1982

er tale om anlagte strukturer. At der skulle kunne være tale om rester af højryggede agre giver ikke megen mening, idet de af naturgivne årsager aldrig har kunne være længere end de beskrevne 10 meter. Muligheden for, at der kan være tale om dannelser af flyvesand, kan derimod ikke helt afvises. Men med den udtalte regelmæssighed og de klare lighedspunkter til anlæggene på Sejerø og ved Roskilde Fjord er vi af den overbevisning, at beskrivelsen i indberetningen fra 1982 er rimelig præcis, idet vi dog mener, at en funktion som bådsteder er mest sandsynlig. Den omtalte undersøgelse med karteringsbor synes blot at fortælle, at der i lighed med forholdene på Sejerø ikke er tale om rester af tørveopbyggede vægge.

Fig. 6. De formodede bådsteder ved Bjergkammer ligger mellem den røde pil og syrenhækken, der slutter ved den lille bygning. Hækken står på en ca. 1 meter høj kant, som vi mener må være en erosionskant fra den nu stort set udtørrede sø. Fra syrenhækken kan erosionskanten følges i samme niveau skråt ned til venstre, hvor der ses en spredt række buske, der står på kanten. Den lille lyse mark til højre for syrenhækken rummer spændende stenalderanlæg.

Foto: RC-DRONEFOTO.

Ved vores besigtigelse kunne vi konstatere, at der over en strækning på 90 meter er mindst 5 og muligvis 8 nedgravninger, der med en bredde på 6 meter og en længde på 10 meter forekommer at være meget ensartede. De er alle afgrænsede af lige volde på begge langsider. Mod syd støder voldene op mod en ca. 1 meter høj kant. Denne kant kan følges i terrænet i samme niveau over flere hundrede meter, hvor den rejser sig fra kote 1,5 og må være en erosionskant fra den maksimale udstrækning af en nu til dels udtørret sø, på hvis sandede søbred anlæggene befinder sig. Vi har drøftet forholdet med Øhavsmuseet, som dog fortsat fastholder museets vurdering fra 2014.

Konklusion

Møntfund og en signetring fra bådstederne ved Elmebjerg på Sejerø peger i retning af, at disse anlæg har været i funktion i forbindelse med renæssancens omfattende skudehandel. Anlæggene ved Mastrup på Sejerø er udaterede, men kan have haft en lignende funktion som dem ved Elmebjerg. Tilsvarende kan også gøre sig gældende, hvad angår de reelt udaterede anlæg ved Selsø ved Roskilde Fjord, hvor vi dog også ser det som en teoretisk mulighed, at de kan have haft tilknytning til fiskeri eller marsvinefangst. De udaterede anlæg ved Bjergkammer på Fyn er tilsyneladende af tilsvarende karakter, men med deres beliggenhed ved en sø, kan de næppe knyttes til skudehandlen.

Et Sarupanlæg

Som en sidegevinst til anlæggene ved Bjergkammer blev der i kort afstand mod sydvest på luftfoto fra 2016 observeret 3 parallelle rækker af systemgrøfter, der ganske givet repræsenterer et ikke tidligere kendt anlæg af Saruotype (fig. 7). I lige linje er det faktisk kun 6 kilometer sydøst for den tidligere udgravede velkendte lokalitet med systemgrave ved Sarup (Hårby Sogn Sb. 19), der er navngivende for denne anlægstype. Helt efter bogen er det nyfundne Sarupanlæg beliggende på et næs omgivet af vådområder. Der er næppe nogen tidsmæssig sammenhæng mellem de formodede bådsteder og det nyfundne Sarupanlæg. Observationen vedrørende Sarupanlægget er meddelt til Øhavsmuseet.

Fig. 7. På luftfoto fra 2016 ses de tre buede parallelle rækker systemgrave meget tydeligt. Lige nord for systemgravene er der en kraftig syrenhæk, og på den anden side af den kan man lige ane bådstederne. Systemgravene afsnører et næs med tidligere vådområder mod syd, øst og nord.

Litteratur

Friis, Achton, 1928: De danskes Øer. Bind 3.

Jacobsen, Jan Steen, 2001: Et søfarende folk og et kystmiljø i Sejerøbugten. Om kulturmiljø og maritime bevaringsinteresser på Sejerø i Vestsjælland. Fra Holbæk Amt. Årbog for kulturhistorien i Holbæk Amt 2001.

Nielsen, Rasmus, 1923: Sejerø Sogns Historie.

Staal, Benny, 2020: Fund&Fortid. Arkæologi for alle. Nummer 4 – 2020.

P.S. Jens Kristian Nielsen har sammen med Malene Jepsen – begge fra Kalundborg Arkæologiforening – genbesøgt lokaliteten Selsø i sommeren 2022. Her kunne de konstatere, at kørsel med tungt materiel for nylig har ødelagt anlæggene (fig. 5) til ukendelighed.

JULEFROKOST

Lørdag d. 26. november

Kl. 14:00 – Overlevelsestur fra Kalundborg Museum.

Kl. 17:00 – Julefrokost i Kalundborg Museums foredragssal

Vi har mange års tradition for, at de hårdføre før den årlige julefrokost drager ud på en mere eller mindre udfordrende og strabadserende overlevelsestur et eller andet sted i det ganske danske land. Denne gode tradition fører vi naturligvis videre. Undervejs vil der blive serveret kaffe, kage og rom, som er inkluderet i deltagerprisen.

Vi har ligeledes en mangeårig tradition for et pakkespil, og i den forbindelse bedes deltagerne møde op med en pakke med et morsomt eller interessant indhold, som vi kan spille om.

Som alle ved, er alting blevet dyrt. Vi har derfor i år sat prisen for at deltage til kr. 200, og det dækker for både mad og diverse drikkevarer til julefrokosten samt efterfølgende kaffe og kage. Det forventes, at julefrokosten giver et mindre underskud, der ligesom de tidligere år dækkes af foreningens beholdning.

Der er tilmelding til formand Helle Gjøøl morgjol@gmail.com senest lørdag d. 19. november 2022.

